

उद्भिदः स्वस्नानाश्रोपपादुका देवनारकाः । रसयोनय इत्यष्टावुद्भिदुद्भिज्जमुद्भिदम् ॥ १३५७
इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां तिर्यक्काण्डवर्तुषः ॥ ४ ॥

स्युर्नारकास्तु परेतप्रेतयात्यातिवाहिकाः । आजूर्विष्टिर्यातना तु कारणा तीव्रदेवना ॥ १३५८
नरकस्तु नारकः स्यान्निरयो दुर्गतिश्च सः । घनोदधिघनवाततनुवातनभःस्थिताः ॥ १३५९
रत्नशर्करावालुकापङ्कधूमतमःप्रेभाः । महातमःप्रेभा चेत्यधोधो नरकभूमयः ॥ १३६०
क्रमात्पृथुतराः सप्ताथ त्रिंशत्पञ्चविंशतिः । पञ्च पञ्चदश त्रीणि लक्षाण्यूनं च पञ्चमिः ॥ १३६१
लक्षं पञ्चैव नरकावासाः सीमन्तकादयः । एतांसु स्युः क्रमेणाथ पातालं वडवामुखम् ॥ १३६२
बलिवेश्माधोभुवनं नागलोको रसातलम् । रन्ध्रं बिलं निर्व्यथनं कुहरं शुषिरं शुषिः ॥ १३६३
छिद्रं रोपं विवरं च निम्नं रोकं वपान्तरम् । गर्तश्चभ्रावटागाधदरास्तु विवरे भुवः ॥ १३६४
इत्याचार्यहेमचन्द्रविरचितायामभिधानचिन्तामणौ नाममालायां नरककाण्डः पञ्चमः ॥ ५ ॥

स्याल्लोको विष्टपं विश्वं भुवनं जगती जगत् । जीवाजीवाधारक्षेत्रं लोकोऽलोकस्ततोऽन्यथा ॥ १३६५
क्षेत्रज्ञ आत्मा पुरुषश्चेतनः स पुनर्भवी । जीवः स्यादसुमान्सत्त्वं देहैर्भृज्जन्युज्जन्तवः ॥ १३६६
उत्पत्तिर्जन्मजनुषी जननं जनिरुद्भवः । जीवेऽसुजैवितप्राणा जीवातुर्जीवनौषधम् ॥ १३६७
श्वासस्तु श्वसितं सोऽन्तर्मुख उच्छ्वास आहरः । आनो बहिर्मुखस्तु स्यान्निःश्वासः पान एतनः ॥ १३६८
आयुर्जीवितकालोऽन्तःकरणं मानसं मनः । हृषेतो हृदयं चित्तं स्वान्तं गूढपथोर्षले ॥ १३६९
मनसः कर्म संकल्पः स्यादथो शर्मनिर्वृतिः । सातं सौख्यं सुखं दुःखं त्वसुखं वेदना व्यथा ॥ १३७०
पीडा बाधार्तिराभीलं कृच्छ्रं कष्टं प्रसूतिजम् । आमनस्यं प्रगाढं स्यादाधिः स्यान्मानसी व्यथा ॥ १३७१
सपञ्चाकृतिनिष्पञ्चाकृती त्वत्यन्तपीडने । क्षुब्धाठराभिजा पीडा व्यापादो द्रोहचिन्तनम् ॥ १३७२
उपज्ञा ज्ञानमार्थं स्याच्चर्चा संख्या विचारणा । वासना भावना संस्कारोऽनुभूताद्यविस्मृतिः ॥ १३७३
निर्णयो निश्चयोऽन्तः संप्रधारणा समर्थनम् । अविद्याहंमत्यज्ञाने भ्रान्तिभिध्यामतिभ्रमः ॥ १३७४
संदेहद्वापाररेका विचिकित्सा तु संशयः । परभागो गुणोत्कर्षो दोषे त्वादीनवाश्रवौ ॥ १३७५
सैद्रूपं लक्षणं भावश्चात्मप्रकृतिरीतयः । सहजो रूपतत्त्वं च धर्मः सर्गो निसर्गवत् ॥ १३७६
शीलं सतत्त्वं संसिद्धिरवस्था तु दशा स्थितिः । स्नेहः प्रीतिः प्रेम हार्दे दाक्षिण्यं त्वनुकूलता ॥ १३७७
विप्रैतिसारोऽनुशयः पञ्चात्तापोऽनुतापश्च ।

अवधानसमाधानप्रणिधानानि तु समाधौ स्युः ॥ १३७८

धर्मः पुण्यं वृषः श्रेयः सुकृते नियतौ विधिः । दैवं भाग्यं भागधेयं दिष्टं चायस्तु तच्छुभम् ॥ १३७९
अलक्ष्मीर्निर्भक्तिः कालकर्णिका स्यादधाशुभम् । दुष्कृतं दुरितं पापमेनः पाप्मा च पातकम् ॥ १३८०
किल्बिषं कलुषं किण्वं कल्मषं वृजिनं तमः । अंहः कल्कमघं पङ्क उपाधिर्धर्मचिन्तनम् ॥ १३८१
त्रिवर्गा धर्मकामार्थाश्चतुर्वर्गः समोक्षकाः । बलतूर्याश्चतुर्भेदं प्रमादोऽनवधानता ॥ १३८२
छन्दोऽभिप्राय आकूतं मतभावाशया अपि । हृषीकमक्षं करणं स्रोतः खं विषयीन्द्रियम् ॥ १३८३
बुद्धीन्द्रियं स्पर्शनादि पाण्यादि तु क्रियेन्द्रियम् । स्पर्शादयस्त्विन्द्रियार्थो विषया गोचरा अपि ॥ १३८४

१. यौगिकत्वात्-नारकिक-नैरयिक-नारकीयादयः. २. प्रभाशब्दः प्रत्येकं रतादिभिरन्वयः. ३. दन्त्यादिरित्येके.
४. जीवोऽपि. ५. यौगिकत्वात्-देहभाक् शरीरीत्यादयः. ६. अदन्तोऽपि. ७. जीवातुरपि. ८. अनिन्द्रियमपि.
९. विकल्पोऽपि. १०. शर्ममपि. ११. स्वशब्दो रूपादिभिरन्वेति. १२. विप्रतीसारोऽपि. १३. अर्था अपि.